

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента

Скрипника Сергія Васильовича на дисертацію

Котлярчук Галини Йосипівни

**“ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ І СТАРШОЇ ШКОЛИ
ДБАЙЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ”,**

поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Розбудова сучасного українського суспільства характеризується значними соціально-політичними змінами, які неоднозначно впливають на розвиток його гуманітарної сфери, виховання нової людини, діяльність якої має, насамперед, розглядати у загальному комплексі життєвих цінностей особистості та дбайливого ставлення до природи.

Відповідно до соціальних запитів суспільства перед сучасною національною загальноосвітньою школою гостро постала проблема формування таких якостей і спрямованості особистості, які б забезпечували використання її творчого потенціалу в інтересах розв'язання життєво важливих проблем суспільства, в тому числі екологічних.

Тому формування особистості, здатної дотримуватися екологічно вивіреного ставлення до природи і, насамперед, у взаємодії з навколишнім середовищем розглядається в умовах сьогодення найбільш пріоритетний напрям. Звернення до дбайливого ставлення до природи засобами українського слова є не лише потужним чинником формування свідомості особистості, її екологічної культури, але і дієвим рушієм розвитку мислення, активної громадської природоохоронної позиції. Питання, пов'язані з вихованням дбайливого ставлення до природи засобами української літератури, складні і багатоаспектні. Далеко не всі сторони цього складного психолого-педагогічного утворення досліджені, а чинники і шляхи їх виховання охарактеризовані у науковій літературі. З огляду на це, дисертаційне дослідження Котлярчук Галини Йосипівни є безперечно

своєчасним і за своїм змістом і здобутими результатами відповідає потребам сучасної педагогічної науки, а головне практики виховання.

Позитивним є те, що дисертант розв'язує завдання дослідження у контексті формування й усвідомлення учнями основної і старшої школи свого внутрішнього світу, власного "Я", переживань, пов'язаних з екологічними і соціальними проблемами, розширенням сфери екологічного досвіду і поведінки при вивченні української літератури.

Як позитив слід відзначити ґрунтовний аналіз, систематизацію та розкриття актуальності проблеми, стан її наукової розробки. У контексті останнього науково вивірено об'єкт, предмет, мету і завдання дисертаційної роботи, досить ґрунтовно охарактеризовано методологічну та теоретичну основи, методи дослідження (застосування, яких забезпечило вмотивованість і вірогідність здобутих результатів), її наукову новизну, теоретичне значення та практичну значущість. В роботі об'єктивно і коректно подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, розкрито його структуру. Логіка побудови дисертації відповідає визначеним у вступі меті і завданням дослідження.

Дисертація Котлярчук Галини Йосипівни складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що зумовлено характером проведеного дослідження і повною мірою підпорядковано його меті, що відповідає вимогам ВАК України до обсягу кандидатських дисертацій. Обрана структура дисертаційної роботи, її змістове й інформаційне наповнення дають підстави вважати її логічно завершеним цілісним науковим дослідженням.

Заслуговує на увагу конкретність та цілеспрямованість поставленої дисертантом мети дослідження - на основі теоретичного аналізу та вивчення стану досліджуваної проблеми у педагогічній практиці обґрунтувати та розробити методику виховання в учнів основної і старшої школи дбайливого ставлення до природи в процесі вивчення української літератури

та експериментально перевірити її ефективність. Саме на їх вирішення спрямовані завдання дослідження.

На позитивну оцінку заслуговує, як нам здається, чіткість використаного автором понятійного апарату. Здійснено теоретичний аналіз поняттєво-термінологічного апарату дослідження, актуалізовано змістові характеристики базових дефініцій. Уточнено сутність провідного поняття дослідження “дбайливе ставлення до природи” як особливий вид взаємодії учня з живою природою, основою якого є усвідомлене емоційно-ціннісне ставлення до її об’єктів, яке пов’язано з готовністю підтримувати їхнє функціонування, відтворювати та охороняти їх. Таке ставлення є за своєю природою непрагматичним, виступає результатом розвитку позитивної Я-концепції особистості. Тлумачення понять достатньо аргументоване і підкріплене авторською точкою зору.

Заслуговує на особливе схвалення доведення дисертантом ефективності педагогічних умов реалізації методики виховання в учнів основної і старшої школи дбайливого ставлення до природи в процесі вивчення української літератури, а саме: насичення процесу вивчення української літератури в основній і старшій школі емоційно-позитивними переживаннями про природу за допомогою глибокого аналізу прочитаних творів; формування екологічно доцільного ставлення і поведінки учнів основної і старшої школи шляхом аналізу педагогічно доцільних прикладів взаємодії з природою та кращих зразків українського фольклору в процесі вивчення біографії письменників та під час опрацювання художніх творів; розвиток здатності учнів основної і старшої школи до добродіяння у процесі взаємодії з природою шляхом удосконалення їхніх творчих здібностей засобами художньої літератури; організація з учнями основної і старшої школи позакласної виховної роботи з української літератури екологічного спрямування. А також, пріоритетність вибору форм, методів та засобів здійснення педагогічного процесу, які мають значний емоційно-

мотиваційний потенціал впливу на особистість; формування в підлітків особистісних екологічно доцільних стратегій поведінки і взаємодії з природою на засадах українського літературознавства.

Аналіз результатів впровадження запропонованих педагогічних умов у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи свідчить про ефективність обґрунтованих і розроблених здобувачем змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу щодо виховання в учнів основної і старшої школи дбайливого ставлення до природи в процесі вивчення української літератури. Останнє, на нашу думку, є надзвичайно важливим і позитивним результатом виховної роботи вчителів загальноосвітніх шкіл, які брали участь в експериментальній роботі, оскільки дбайливе ставлення, за науково вивіреною характеристикою здобувача, є інтегративним поняттям, сутність якого сформульовано як особливий вид взаємодії учня з живою природою, основою якого є усвідомлене емоційно-ціннісне ставлення до її об'єктів, яке пов'язано з готовністю підтримувати їхнє функціонування, відтворювати та охороняти їх.

Важливим у розв'язанні наукової проблеми є те, що дисертант розробив взаємопов'язані структурні компоненти виховання в учнів основної і старшої школи дбайливого ставлення до природи: *когнітивний* (розуміння сутності дбайливого ставлення до природи; пізнавальний інтерес до природи і читання творів про неї); *емоційно-ціннісний* (емоційно-ціннісне ставлення до об'єктів живої природи; мотиваційно-вольова готовність піклуватися про об'єкти живої природи); *діяльно-практичний* (готовність учня підтримувати функціонування об'єктів живої природи, відтворювати та охороняти їх; здатність виявляти, оцінювати і запобігати природонебезпечним ситуаціям). На основі означених вище структурних компонентів і показників схарактеризовано рівні (низький, середній, достатній) вихованості в учнів основної і старшої школи дбайливого

ставлення до природи. Кожен з яких відповідав становленню нової якості особистості: актуалізація вмінь і навичок у галузі екологічної освіти і виховання, корекція опорних уявлень, мотивація на виховання дбайливого ставлення до природи при вивченні української літератури.

Позитивною стороною рецензованої роботи є представлені у дисертації та у відповідних публікаціях здобувача методичні матеріали для вчителів основної і старшої школи, які вже застосовуються в широкій педагогічній практиці, що дало змогу значно підвищити ефективність виховання дбайливого ставлення учнів до природи в умовах навчально-виховного процесу основної і старшої школи. Слід наголосити на тому, що на основі експериментальних матеріалів укладено посібник-хрестоматію “Люби природу не для себе, люби – для неї”, в якому вдало охарактеризовано різні методичні підходи й аспекти, які допомагають вчителям надати процесу виховання емоційної забарвленості, що якісно підвищує ефективність.

Переконливими є перебіг та результати педагогічного експерименту. У ньому чітко визначені завдання, розкрито сутність пропонованої методичної системи, описано хід і наслідки дослідно-експериментальної роботи.

Досить ретельно здобувачем сплановано і реалізовано експериментальну частину дослідження. До експериментальної роботи було залучено значну кількість учнів основної і старшої школи. Експеримент проведено з достатньою вибіркою загальноосвітніх шкіл і класів, саме в їх географічному контексті. Аналіз результатів дослідження дає підстави для висновку, що пропоновану методику виховання дбайливого ставлення до природи як складової природоохоронної роботи можна вважати ефективною, оскільки у ході дослідження забезпечено суттєве підвищення всіх якісних показників виховання дбайливого ставлення до природи. Кількісні показники експериментальної роботи належним чином

систематизовано та опрацьовано, що дає всі підстави для визначення ефективності й підтвердження результатів дослідження.

Як засвідчує зміст дисертаційної роботи Котлярчук Галини Йосипівни, її вдалося в повній мірі досягти поставленої мети, довести висунуту гіпотезу і повністю розв'язати поставлені перед ним завдання.

Вірогідність результатів і висновків проведеного дослідження забезпечена методологічною і теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень; аналізом фундаментальних психолого-педагогічних концепцій навчання; застосуванням методів науково-педагогічного дослідження, адекватних його меті і завданням; використанням методів обробки результатів експерименту; поєднанням кількісного і якісного аналізів їх результативності.

Таким чином, є підстави констатувати, що дисертаційна робота **Котлярчук Галини Йосипівни** має наукову новизну й практичну значущість. Новизна проведеного дослідження полягає в тому, що вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено *методику* виховання в учнів основної і старшої школи дбайливого ставлення до природи у процесі вивчення української літератури та педагогічні умови її ефективної реалізації (насичення процесу вивчення української літератури в основній і старшій школі емоційно-позитивними переживаннями про природу за допомогою глибокого аналізу прочитаних творів; формування екологічно доцільного ставлення і поведінки учнів основної і старшої школи шляхом аналізу прикладів дбайливого ставлення до природи та кращих зразків українського фольклору в процесі вивчення біографії письменників та під час опрацювання художніх творів; розвиток здатності учнів основної і старшої школи до добродіяння у процесі взаємодії з природою шляхом удосконалення їхніх творчих здібностей засобами художньої літератури; організація з учнями основної і старшої школи

позакласної виховної роботи з української літератури екологічного спрямування).

Результати дисертаційного дослідження пройшли широку апробацію на наукових конференціях та семінарах різного рівня, опубліковані у 16 одноосібних працях, з них 9 статей презентують основні наукові результати (2 статті у зарубіжних виданнях), 6 статей апробаційного характеру, 1 додатково висвітлює результати дослідження.

Автореферат дисертації відповідає чинним вимогам і в повній мірі відображає структуру, основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи, дає цілісне уявлення про проведене дослідження.

Оцінюючи позитивно дисертацію Котлярчук Галини Йосипівни, вважаємо за доцільне зробити деякі зауваження і висловити окремі побажання:

1. Варто було б більш повно розкрити роль сім'ї в процесі виховання дбайливого ставлення до природи в українській літературі.

2. У висновках до розділів дисертації, які на наш погляд, мають у деяких місцях декларативність, слід більш чітко і логічно розкривати їх зміст та наукову і практичну значущість.

3. У змісті дисертації та автореферату автором запропоновано новий підхід до вирішення актуальної проблеми виховання в учнів основної і старшої школи дбайливого ставлення до природи в процесі вивчення української літератури. Разом з тим у висновках слід було б посилити характеристику його сутнісного значення для практичного використання у основній і старшій школі.

4. На наш погляд, у дисертації недостатньо повно охарактеризовано процес активізації й збагачення екологічних знань та формування відповідних умінь і навичок учнів за рахунок використання засобів наочності, які ґрунтуються, насамперед, на творчому підході учнів до

пізнання специфіки функціонування соціальних суб'єктів у навчально-виховному процесі основної і старшої школи.

5.3 огляду на практичну цінність дисертаційної роботи, слід висловити побажання щодо публікації результатів дослідження, як навчально-методичних рекомендацій або практичного посібника для вчителів основної і старшої школи, щодо виховання дбайливого ставлення до природи при вивченні української літератури. А також продовжити наукове дослідження у напрямі формування структурно-функціональної моделі виховання дбайливого ставлення до природи при вивченні української літератури на засадах сталого розвитку.

Разом з тим вказані зауваження не знижують позитивної оцінки проведеного дослідження. Робота виконана на достатньому науково-теоретичному і методичному рівні, є самостійним завершеним дослідженням, яке вносить вагомий внесок у теорію і методику виховання, відповідно має суттєву практичну значущість, відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а її автор **Котлярчук Галина Йосипівна** заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент,
кандидат педагогічних наук,
Скрипник Сергій Васильович,
доцент кафедри теорії та методик
природничо-математичних дисциплін
і технології
Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

Скрипник С.В

Підпис Скрипника **Сергія Васильовича** підтверджую
ректор Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
доктор педагогічних наук, професор

Берега В.Є.